

การเรียนรู้แบบการตั้งคำถามแบบโสเครตีสเพื่อส่งเสริม
ความเป็นพลเมืองดีบนฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน
Socratic Questioning Learning for Promoting Active Citizen
Base on Sustainable Economics

Received: October 24, 2024

Revised: December 8, 2024

Accepted: December 13, 2024

วรินทร์ สิริพงษ์ภัทร¹ เชษฐภูมิ วรรณไพศาล^{2*} และ อรสิริพิมพ์ บริหารธนโชติ³
Varintorn Siripongnat¹ Chetthapoom Wannapaisan^{2*} and Onsiripim Borihantanachot³

^{1,2} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200

^{1,2} Faculty of Education, Chiang Mai University, Suthep, Mueang Chiang Mai, Chiang Mai, 50200

³ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง เชียงใหม่ 50120

³ Sanpatong Wittayakom School, Yuwa, Sanpatong, Chiang Mai, Thailand, 50120

*Corresponding Author, E-mail: chetthapoom.w@cmu.ac.th

บทคัดย่อ

พลเมืองดีบนฐานเศรษฐศาสตร์อย่างยั่งยืน คือ บุคคลที่สามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของตนได้อย่างครบถ้วน มีความรับผิดชอบต่อผลกระทบจากการกระทำของตนเองที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยใช้สิทธิ์ของตนในการเลือกทางที่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณชน ทั้งด้านการศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการวิจารณ์เพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้พลเมืองดียังใช้หลักเศรษฐศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นเพื่อตามหาทางออกที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม กระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีบนฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืนนั้น ประกอบด้วย 1) การสร้างความสนใจในประเด็นต่าง ๆ 2) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน 3) การวิเคราะห์และประเมินผล และ 4) การสังเคราะห์และประเมินผลลัพธ์ กระบวนการเรียนรู้เหล่านี้ถูกออกแบบให้เชื่อมโยงกับการตั้งคำถามแบบโสเครตีสในทุกขั้นตอน ซึ่งการตั้งคำถามแบบโสเครตีสช่วยสร้างพลเมืองดีสิ่งแวดล้อมโดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาความตระหนักรู้ด้านจริยธรรม ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการสนทนาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญสำหรับการเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเชิงวิพากษ์ ตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง และตั้งคำถามต่อประเด็นที่ซับซ้อน อีกทั้งยังส่งเสริมการสนทนาอย่างเปิดเผยและลึกซึ้ง เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับการตัดสินใจทางเศรษฐกิจและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผู้เรียนจะได้รับโอกาสในการพัฒนามุมมองที่หลากหลายและค้นหาวิธีแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : พลเมืองดีบนฐาน เศรษฐศาสตร์ยั่งยืน และการตั้งคำถามแบบโสเครตีส

Abstract

Active citizen base on sustainable economics is an individual who can fully perform their duties and take responsibility for the environmental impacts of their actions. They exercise their rights in ways that benefit the public, both in terms of education related to nature and the environment, as well as in providing critiques to protect natural resources, which directly affect the livelihoods dependent on them. Additionally, these citizens use economic principles as key mechanisms to explain social phenomena, seeking solutions that align with the specific social context. The learning process aimed at promoting sustainably economically aware citizenship consists of: 1) Engagement, 2) Exploration, 3) Explanation, and 4) Elaboration & Evaluation, Socratic questioning helps build environmental citizenship by encouraging learners to develop ethical awareness, critical thinking, decision-making, and creative dialogue skills, which are essential qualities for addressing today's environmental issues. This learning process is designed to incorporate Socratic questioning at every step, encouraging learners to think critically, examine their understanding, and pose questions about complex issues. Furthermore, it promotes open and in-depth discussions that lead to a deeper analysis of economic decision-making and its environmental impact. Learners are provided opportunities to develop diverse perspectives and find sustainable solutions through reasoned inquiry and responses that anticipate empirical outcomes.

Keywords: Active Citizen, Sustainable Economics and Socratic Questioning

บทนำ

ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 ระบุทิศทางการพัฒนาประเทศไทยไว้ว่า ตามวิสัยทัศน์ของประเทศไทย ในส่วนของความ “ยั่งยืน” คือ การพัฒนาที่สามารถสร้างความเจริญ รายได้และคุณภาพชีวิตของประชาชน ที่อยู่บนหลักการใช้การรักษาและการฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ จนเกินพอดีไม่สร้างมลภาวะ การผลิตและการบริโภค เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืน ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นและสิ่งแวดล้อมมีคุณภาพดีขึ้น (National Strategy 2018-2037, 2018) เช่นเดียวกับที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570 ที่ได้กำหนดทิศทางของแผนการพัฒนาฯ ให้ประเทศสามารถก้าวข้ามความท้าทายต่าง ๆ ได้ โดยสอดคล้องกับ แนวคิดหลักคือ การมุ่งส่งเสริมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีไปยังคนรุ่นต่อไป การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน เศรษฐกิจสีเขียว รักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากฐาน ทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต การให้บริการ และการบริโภคเพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (The 13th National Economic and Social Development Plan (2023-2027), 2022)

สภาพปัญหาของประเทศไทย จากสถานการณ์ป่าไม้และสิ่งแวดล้อม จากปี 2023 ถึงปี 2024 พบว่า ผืนป่าของไทยลดลงมากที่สุดในรอบ 10 ปี มีการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ถึง 317,819.20 ไร่ สาเหตุหลัก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land Use Change) จากพื้นที่ที่มีสภาพเป็นป่าไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม โดยการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจที่เป็นสินค้าโภคภัณฑ์เพื่อการส่งออก เป็นการเปลี่ยนป่าอย่างถาวร

เพื่อการผลิตสินค้าโภคภัณฑ์ รวมถึงการเกษตร เหมือนแร่ หรือการผลิตน้ำมันและก๊าซ การขยายตัวของเมือง เป็นการเปลี่ยนพื้นที่ป่าไปเป็นพื้นที่อื่นอย่างถาวรเพื่อใช้เป็นการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เป็นพื้นที่ชุมชนหรือสิ่งปลูกสร้าง หรือเกิดจากปัญหาไฟป่าที่มีความรุนแรงขึ้น (Forest Fire) กล่าวคือ สาเหตุหลักมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์มากกว่าสาเหตุทางธรรมชาติ ผลกระทบที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (climate change) (Seub Nakhasathien Foundation, 2024) วิธีแก้ปัญหาคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เคยผ่านมาได้รับการพิสูจน์แล้วว่าไม่ประสบความสำเร็จ ทั้งการรณรงค์ การปลูกป่า การตัดแยกขยะ และมีแนวโน้มที่จะเกินความควบคุมถึงพลังความรุนแรงที่กำลังเคลื่อนตัวของกระบวนการที่นำไปสู่การปล่อยก๊าซคาร์บอนอย่างต่อเนื่อง แทนที่จะเน้นการที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันดำเนินการแก้ไขปัญหามาแบบองค์รวมให้เกิดการปฏิบัติกรอย่างเป็นรูปธรรม (Horne et al., 2016) เห็นได้ชัดว่าไม่เป็นไปในทิศทางที่ระบุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13

การเรียนการสอนสังคมศึกษานั้น จุดมุ่งหมายสำคัญนอกเหนือจากความรู้คือ การฝึกคิด การแก้ปัญหา การสอนความคิดรวบยอด หลักการ และทฤษฎี เพื่อให้สามารถไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในฐานะเป็นพลเมืองดี หรือเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพของสังคมโลก ความท้าทายในการพัฒนาทักษะอนาคตของผู้เรียนได้ส่งผลให้มีการปรับระบบนิเวศการเรียนรู้ใหม่ที่เปลี่ยนห้องเรียนไปสู่แหล่งเรียนรู้และพื้นที่การเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบสอดคล้องกับวิถีการเรียนรู้ของผู้เรียนยุคใหม่ โดยเป้าหมายของการสอนสังคมศึกษาคือการเรียนรู้อย่างมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในวิถีใหม่เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตและความสามารถในการทำงานอย่างมีคุณธรรมที่คำนึงถึงสังคมวิถีเขียว (Green Society) การสร้างจิตสำนึกร่วมให้พลเมืองโลกมีความตระหนักต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม การปฏิรูปการสอนและทักษะอนาคต ซึ่งสาระการเรียนรู้จึงต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความไม่แน่นอนในอนาคต (Mangkhang, 2022) การสอนสังคมศึกษาจึงต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองต้นรู้ ที่มีความเข้าใจและแสวงหาแนวทางที่จะหาทางป้องกันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของสภาวะเชิงลบที่เกิดจากกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน การเรียนการสอนในรายวิชา เศรษฐศาสตร์จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจความเป็นไปของสังคม การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับความยั่งยืนทางด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีรากฐานจากการตัดสินใจทางเศรษฐศาสตร์ เป็นเรื่องสำคัญที่เชื่อมโยงกับสภาวะที่ดีของคนในสังคม เป็นความจำเป็นของการเป็นพลเมืองที่ดีในการตระหนักถึงความสำคัญในการเข้าใจและปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการเลือกอุปโภค บริโภค รวมถึงการเป็นผู้ประกอบการที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม (Sangwanglao, 20)

การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันคือการเรียนรู้เชิงรุก (Active leaning) เน้นให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์พิจารณามากกว่าการรับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้นการจัดการเรียนรู้โดยการตั้งคำถามจึงมีความสำคัญมาก เพราะเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้และการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามช่วยให้เราค้นหาความรู้เพิ่มเติม สร้างแนวคิดใหม่ ๆ และตรวจสอบข้อเท็จจริง นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ และกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ โดยการตั้งคำถามที่ดีจะนำไปสู่การค้นพบคำตอบที่มีคุณค่าและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังศึกษา (Sayer, 2010) การตั้งคำถามจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่มีคุณสมบัติในการส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองแก่ผู้เรียน การเสริมสร้างคุณลักษณะพลเมืองต้นรู้ของผู้เรียน โดยการตั้งคำถามแบบโสเครตีส เป็นอีกหนึ่งวิธีการในการพัฒนา กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองต้นรู้ โดยเน้นกระบวนการถามตอบด้วยประเด็นที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ และเรียนรู้จากการตอบคำถามจะเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองต้นรู้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(Siripongnat, 2023) สอดคล้องกับงานของ Littig (2004) ที่อธิบายไว้ว่าการตั้งคำถามแบบโสเครติสสามารถสร้างความตระหนักรู้ทางจริยธรรม (Ethical Awareness) การตั้งคำถามแบบโสเครติสกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจความเชื่อและค่านิยมของตนเอง โดยไม่มุ่งไปที่การให้คำตอบที่ถูกหรือผิด แต่สนับสนุนการคิดอย่างลึกซึ้งและมีเหตุผล และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในปัญหาสิ่งแวดล้อม (Active Engagement in Environmental Issues) การตั้งคำถามช่วยเปิดมุมมองให้ผู้เรียนเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อน การสนทนาในกลุ่มที่ใช้วิธีนี้จะช่วยให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เข้าใจข้อเท็จจริง และพัฒนาความสามารถในการหาทางออกที่เหมาะสม ซึ่งเป็นจุดหมายสำคัญของการเป็นพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

ดังนั้นกระบวนการการตั้งคำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน จึงเป็นแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนมุมมองในห้องเรียนเศรษฐศาสตร์ในปัจจุบันไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของมนุษย์กับผลกระทบที่เกิดขึ้นในทุกมิติ โดยใช้คำถามในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการคิดพิจารณาบนพื้นฐานองค์ความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่ยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสติปัญญาให้แก่ผู้เรียน มุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมศักยภาพทางความคิดของผู้เรียนให้ขยายผลต่อคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณะก่อนประโยชน์ส่วนตนในฐานะพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

นิยามความเป็นพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

พลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน มีพื้นฐานสำคัญมาจากแนวคิดมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizens) ความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อม (Green Citizenship) และเศรษฐศาสตร์ที่ยั่งยืน (Sustainable economics) สามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

ความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active Citizen) นักวิชาการคนสำคัญที่ได้กล่าวถึงระดับความเป็นพลเมืองเอาไว้คือ Westheimer and Kahne (2004) ศาสตราจารย์ประจำ University of Ottawa and University of California, Riverside ตามลำดับ ได้กล่าวถึงระดับของพลเมืองเอาไว้ 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 พลเมืองรับผิดชอบต่อตนเอง คือ เป็นผู้ปฏิบัติตนต่อชุมชนของตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามกฎหมาย ตัวอย่างการกระทำได้แก่ การไปเป็นอาสาสมัคร ร่วมบริจาคอาหาร, ระดับที่ 2 พลเมืองที่มีส่วนร่วม คือ พลเมืองที่กระตือรือร้นของชุมชนในการพยายามมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพปัญหาทั่วไปในสังคม ตัวอย่างการกระทำ เช่น การจัดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงเข้าใจกระบวนการทำงานของรัฐ และระดับที่ 3 พลเมืองมุ่งเน้นความยุติธรรม คือ พิจารณาสิ่งต่าง ๆ เชิงลึกถึงต้นตอ สาเหตุและปัจจัยของการเกิดขึ้น ไม่พิจารณาเพียงผิวเผิน ตัวอย่างการกระทำเช่น สืบสวนว่าทำไมผู้คนจึงหิวโหยและดำเนินการให้เกิดการแก้ไขปัญหานั้น ระดับของพลเมืองของ Westheimer and Kahne (2004) เป็นที่ยอมรับในระดับสากลจนถึงปัจจุบันมีการอ้างถึงมากกว่า 2,000 ครั้ง ซึ่งสิ่งสำคัญคือการสะท้อนให้เห็นว่าสังคมทุกสังคมมีความจำเป็นต้องพึ่งพาพลเมืองทั้ง 3 ระดับ ไม่ใช่เพียงระดับใดระดับหนึ่ง เนื่องจากในบางสถานการณ์การเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อกฎหมายก็มีความสำคัญ เพราะสามารถทำได้ทุกวัน และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำเพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่นในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม Anantaworasakul (2017, as cited in Chetpayark, 2017) นักวิชาการด้านการศึกษาความเป็นพลเมือง ก็ได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญว่า ทุกคนมีแนวโน้มที่จะมีคุณสมบัติความเป็นพลเมืองเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการความรู้สึกร่วมของการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคมที่ตนสังกัดอยู่ อย่างไรก็ตาม หากสังคมนั้นขาดการบริหารจัดการด้านอำนาจและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างบุคคล อาจส่งผลให้เกิดการแบ่งแยกสถานะระหว่างฝ่ายหนึ่งที่อยู่ตำแหน่งผู้ถูกปกครอง

และอีกฝ่ายที่เป็นผู้ตัดสินใจแทนฝ่ายอื่นทุกประการ ภายใต้สภาพเช่นนี้ ความตื่นตัวและความกระตือรือร้นของพลเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ของตนจะลดลง และนำไปสู่การกลายเป็นพลเมืองที่ตั่งรับ (Passive citizen) หรือเป็นเพียงผู้ได้ปกครอง สังคมจึงต้องการพลเมืองในระดับที่ 3 มากที่สุด คือ พลเมืองที่มุ่งเน้นสังคมที่เป็นธรรม ตั้งคำถามกับสังคมตัวเองด้วย เป็นพลเมืองที่เห็นภาพรวมทางสังคมแล้วพยายามผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่กลไกเชิงโครงสร้างให้ได้

ความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อม (Environmental Citizenship) เป็นคำที่กล่าวถึงพลเมืองที่มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อม ในลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมในเชิงพิทักษ์รักษา Machin and Tan (2024) ได้เสนอว่า ความเป็นพลเมืองนั้นกลายเป็นสิ่งที่สังคมเสรีนิยมร่วมสมัยต้องการ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์บนโลกโดยเฉพาะความท้าทายด้านความมั่นคงและความท้าทายทางนิเวศวิทยาที่หลากหลายนำมาสู่การตระหนักว่า ความมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยยุคใหม่ไม่ใช่เพียงโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงคุณภาพและทัศนคติของพลเมืองด้วย ดังนั้นนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะให้ความสนใจการเป็นพลเมืองในมิติของสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน งานของ Machin and Tan (2024) แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างพลเมืองสิ่งแวดล้อมกับผู้บริโภคที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยส่วนสำคัญของความแตกต่างคือ การพิจารณาถึงผลประโยชน์ของเพื่อนร่วมโลก พลเมืองสิ่งแวดล้อม จะนึกถึงการใช้ทรัพยากรที่มีผลต่อ “สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ผู้คนในต่างแดน และคนรุ่นหลัง” จะพยายามลดการบริโภคโดยรวมของตนเองและพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ในขณะที่ “ผู้บริโภคที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” อาจเลือกซื้อหรือบริโภคสินค้าที่เป็น “สินค้าท้องถิ่น” หรือ “เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม” สอดคล้องกับ European Cooperation in Science and Technology (2022) กล่าวว่า “พลเมืองสิ่งแวดล้อม” คือ พฤติกรรมที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของพลเมืองที่กระทำและมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะตัวแทนของการเปลี่ยนแปลงทั้งในภาคเอกชนและส่วนสาธารณะในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก ผ่านการกระทำส่วนบุคคลและส่วนรวม เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ป้องกันการเกิดปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ บรรลุความยั่งยืน ตลอดจนพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับธรรมชาติ โดยการใช้สิทธิและหน้าที่ความเป็นพลเมืองของตนเอง รวมทั้งหาสาเหตุความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและปัญหาของสิ่งแวดล้อม กระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา

เศรษฐศาสตร์ที่ยั่งยืน (sustainable economics) University of Mary Washington (n.d.) ได้ให้ความหมายเอาไว้ว่า คือ ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจหมายถึงแนวทางปฏิบัติที่สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว โดยไม่ส่งผลกระทบต่อด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของชุมชน เช่นเดียวกับที่ Wang (1996) ได้กล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนคือกระบวนการที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทิศทางการลงทุน ทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปสถาบัน ล้วนอยู่ในการประสานงานและกลมกลืนกัน และเพิ่มศักยภาพในปัจจุบันและอนาคตในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การพัฒนาเศรษฐกิจที่ปราศจากความยั่งยืนจะไม่มีประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลในระยะยาว เนื่องจากเศรษฐศาสตร์คือการศึกษาวางแผนว่าสังคมจัดสรรทรัพยากรอย่างไรเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ การวิเคราะห์ว่าระบบเศรษฐกิจจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับเป้าหมายที่แตกต่างกันและแข่งขันกันอย่างไรนั้น จะต้องรวมถึงการไหลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าสู่กระบวนการผลิต และการไหลของของเสียจากกระบวนการผลิตและการบริโภคกลับสู่สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ คุณภาพของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติส่งผลโดยตรงต่อมาตรฐานการครองชีพของสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ซึ่งเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมของมนุษย์ เพื่อให้เกิดเศรษฐกิจที่ยั่งยืนจึงต้องให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของผู้คน

ดังนั้น พลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน คือ พลเมืองที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ รับผิดชอบการกระทำของตนเองที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม เป็นผู้เลือกใช้สิทธิของตนเอง เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ ทั้งในด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีระบบคิดเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด อย่างชาญฉลาด มีความเป็นผู้ประกอบการและผู้บริโภคที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และในด้านของการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ทางทรัพยากรธรรมชาติ อันมีผลต่อสรรพชีวิตในการดำรงชีพที่ต้องพึ่งพาอาศัย ทรัพยากรธรรมชาติ ใช้ฐานคิดทางเศรษฐศาสตร์มาเป็นกลไกหลักในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้น เพื่อแสวงหาทางออกที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมนั้น ๆ

บทบาทของพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืนต่อสังคม

พลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน เป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นให้ประชาชนตระหนักถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ และกระตุ้นให้เกิดการดำเนินการที่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งบทบาทของพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน (Barry, 2005; Dobson, 2007; Smith, 2005) มีหลายประการดังต่อไปนี้

- 1) **การสร้างสังคมที่ยั่งยืน:** ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักการนี้ จะมีส่วนร่วมในการลดการใช้ทรัพยากรและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยใช้ทักษะการคิดพยากรณ์ถึงการป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การลดการใช้พลังงาน หรือการเลือกผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม
- 2) **แสวงหาความรู้และความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อม:** มีความรู้และความเข้าใจในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ผู้คนตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมส่วนตัว
- 3) **การมีส่วนร่วมทางการเมือง:** มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนหรือกดดันให้มีการจัดทำนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความยั่งยืน เช่น การลงคะแนนเสียงสนับสนุนนโยบายที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือการเข้าร่วมการรณรงค์เพื่อสนับสนุนกฎหมายที่รักษาสิ่งแวดล้อม และ
- 4) **การสร้างความเป็นธรรมทางสิ่งแวดล้อม:** มุ่งเน้นการแบ่งปันทรัพยากรและประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมมากที่สุด แสดงออกถึงค่านิยมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย หรือกลุ่มที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจ

โมเดลการสอนเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

องค์ความรู้ในสาระเศรษฐศาสตร์ เป็นสาระวิชาที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่กับการตัดสินใจเพื่อการนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้งานเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม Mangkhang (2022) ได้นำเสนอว่า ความคิดรวบยอดทางเศรษฐศาสตร์นั้น เป็นการกำหนดความคิดรวบยอดทางเศรษฐศาสตร์ที่ต้องสอนให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรที่จำกัด โดยใช้กระบวนการตัดสินใจเชิงตรรกะในการจัดลำดับความสำคัญที่ขึ้นอยู่กับภาวะวิเคราะห้ต้นทุนและทางเลือกในการใช้ประโยชน์ โดยความคิดรวบยอดที่ควรมุ่งเน้นให้เกิดกับตัวของผู้เรียนในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง ได้แก่ ความมั่นคงทางรายได้ครัวเรือน วิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดจากการไม่มีเสถียรภาพของการเมือง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดจัดการระบบภาษีที่ขาดธรรมาภิบาลอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

Hadjichambis and Hadjichambi (2020) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อพลเมืองสิ่งแวดล้อมสนับสนุนความจำเป็นในการก้าวข้ามการมุ่งเน้นหลักไปที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของแต่ละบุคคล ไปสู่การสร้างความสำเร็จที่ดีขึ้นร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเป้าไปที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและระบบนิเวศ ขอบข่ายทางการศึกษาทั้ง 8 ต่อไปนี้เป็นภูมิทัศน์ทางการศึกษาของการศึกษา

เพื่อความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อม 1) การเรียนรู้จากสถานที่: เป็นการให้นักเรียนได้เรียนรู้ในฐานะผู้ดูแลธรรมชาติที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม 2) การเรียนรู้แบบเน้นปัญหา: เป็นการเรียนรู้ที่สืบสวนจากประสบการณ์จริงจะกระตุ้นความกระตือรือร้น 3) การศึกษานิเวศวิทยาพลเมือง: เน้นที่แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและที่เกิดจากมนุษย์ หาแนวทางส่งเสริมการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมและสังคม 4) การสอนเพื่อความยุติธรรมทางนิเวศ: เน้นการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสิ่งมีชีวิตและบุคคลอื่น ๆ ทศนคติที่ดีต่อการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า 5) การเรียนรู้เชิงปฏิบัติ: การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการแก้ไขปัญหาาร่วมกันกับชุมชน 6) การเรียนรู้การบริการชุมชน: เป็นการเชื่อมโยงพลเมืองสิ่งแวดล้อมกับชุมชน ทำให้เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม 7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: เป็นส่วนประกอบที่สำคัญในการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงผ่านการวิจัยที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ 8) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์: เชื่อมโยงการเรียนรู้ตามการสืบเสาะหาความรู้ในประเด็นทางสังคมและวิทยาศาสตร์กับการศึกษาเพื่อการเป็นพลเมือง รวมถึงการตั้งคำถามที่แท้จริงเกี่ยวกับประเด็นที่ถกเถียงกัน (ถาม) การบูรณาการการสอบถามทางสังคมและวิทยาศาสตร์เพื่อสำรวจคำถามปลายเปิดเหล่านี้ (ค้นหาคำตอบ) และการกำหนดแนวทางแก้ไขที่ช่วยในการดำเนินการเปลี่ยนแปลง (ดำเนินการ)

การตั้งคำถามแบบโสเครตีสเพื่อการเรียนรู้

Charoenmuang (2017) ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประจำมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ศึกษาและอธิบายไว้ว่า “โสเครตีส” เป็นนักคิดคนสำคัญของโลก วิธีการศึกษาหาความรู้ของเขาเรียกว่าวิธีการของโสเครตีสคือมรดกสำคัญที่เขาทิ้งไว้แก่โลก วิธีการดังกล่าวคือการตั้งคำถามเพื่อค้นหาคำตอบ เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญาตั้งคำถามอย่างต่อเนื่องเพื่อชี้ให้เห็นว่าคำตอบหรือคำสมมติฐานนั้นเป็นอย่างไร เพื่อยกระดับความรู้ไปอีกขั้นจากการที่ได้ถามและได้คำตอบแต่ละครั้ง ซึ่งวิธีการตั้งคำถามแบบโสเครตีสเป็นการแสวงหาสติปัญญาอย่างไม่สิ้นสุด เช่นเดียวกับที่ Abdullah et al. (2022) การตั้งคำถามแบบโสเครตีส ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงระดับความเข้าใจและการคิดที่ลึกซึ้งได้โดยการตั้งคำถามถึงสมมติฐานที่เป็นพื้นฐาน การเรียนรู้ที่จะคิดเป็นทักษะสำคัญที่จำเป็นต้องสอนตั้งแต่ช่วงแรก ๆ เพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นย้ำถึงการตั้งคำถามแบบโสเครตีสในฐานะแนวทางทางปรัชญาในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในหมู่นักเรียน Abdullah et al. (2022) ยังเน้นย้ำถึงแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการตั้งคำถามแบบโสเครตีสว่าช่วยให้ผู้เรียนมีบรรยากาศที่ดีในการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของตนเอง

แนวทางการซักถามแบบโสเครตีสมีพื้นฐานอยู่บนการปฏิบัติการณ์สนทนาอย่างสม่ำเสมอและรอบคอบ โสเครตีสเชื่อว่าการฝึกซักถามอย่างมีวิจารณญาณช่วยให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบความคิดได้อย่างมีตรรกะและกำหนดความถูกต้องของความคิดเหล่านั้น ในแนวทางนี้ครูจำเป็นต้องแสดงตนว่าไม่รู้เรื่อง เพื่อที่จะร่วมสนทนากับผู้เรียนด้วยสิ่งนี้ได้เต็มที่ ผู้เรียนของเขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพได้เต็มที่ความรู้ที่เป็นไปได้เกี่ยวกับหัวข้อนี้ เพราะครูจะไม่คอยกำหนดว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด แนวทางการซักถามแบบโสเครตีสเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสำรวจความคิดอย่างลึกซึ้ง สามารถใช้ได้ในทุกระดับและเป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์สำหรับครูทุกคน สามารถใช้ได้ โดยใช้วิธีการถามคำถามแบบโสเครตีสส่งเสริมการคิดอิสระในตัวผู้เรียนและมอบการมีบทบาทในชั้นเรียนให้แก่พวกเขา (Sutton, 2020)

ข้อดีและข้อจำกัดของการตั้งคำถามแบบโสเครติส

การตั้งคำถามแบบโสเครติส จึงเป็นวิธีการสอนที่มุ่งเน้นการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ และการอภิปรายอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตามการตั้งคำถามในประเด็นต่าง ๆ จึงต้องให้ความสำคัญอย่างมาก เพื่อให้แน่ใจว่าการตั้งคำถามเหล่านั้นมุ่งแสวงหาคำตอบเพื่อการเรียนรู้ ครูผู้สอนจึงต้องเข้าใจข้อดีและข้อจำกัดของการตั้งคำถามแบบโสเครติส (Zach, 2014; ALU Site Admin, 2020; Jaffe, 2023) ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ข้อดีของการตั้งคำถามแบบโสเครติส ได้แก่ 1) ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์: ช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์และประเมินความเชื่อหรือสมมติฐานของตนเองอย่างลึกซึ้ง 2) กระตุ้นการเรียนรู้และความเข้าใจ: ทำให้ผู้เรียนเกิดความสงสัยและต้องการค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ส่งผลให้เกิดความเข้าใจที่ยั่งยืน และ 3) พัฒนาทักษะการสื่อสาร: ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อจำกัดของการตั้งคำถามแบบโสเครติส ได้แก่ 1) อาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกถูกทำทนายหรือถูกโจมตี: หากไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม การตั้งคำถามอาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกไม่สบายใจหรือป้องกันตัวเอง 2) ต้องการทักษะและประสบการณ์ของผู้ถาม: ผู้ถามต้องมีความเข้าใจและทักษะในการตั้งคำถามที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดการสนทนาที่มีประสิทธิภาพ และ 3) อาจไม่เหมาะสมในทุกบริบท: ในบางสถานการณ์หรือกับบางกลุ่มผู้เรียน การตั้งคำถามแบบโสเครติสอาจไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นประโยชน์

การตั้งคำถามแบบโสเครติสในการสอนเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

การตั้งคำถามแบบโสเครติสมีความสำคัญในการเรียนรู้เศรษฐศาสตร์ยั่งยืน เพราะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเชิงวิพากษ์ นำไปสู่การวิเคราะห์เชิงลึก มีมุมมองที่หลากหลายและหาแนวทางแก้ไขที่ยั่งยืนผ่านการถามและตอบอย่างมีเหตุผล โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการตั้งคำถามแบบโสเครติสของ Littig (2004); Siripongnat (2023) ซึ่งจะสามารถสร้างสร้างความตระหนักรู้ทางจริยธรรม (Ethical Awareness) กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในปัญหาสิ่งแวดล้อม (Active Engagement in Environmental Issues) โดยมีรูปแบบการตั้งคำถามดังนี้

1. คำถามเพื่อเปิดความคิด: คำถามเปิดประเด็นที่เชื่อมโยงกับการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ เช่น “เรารู้อะไรบ้างเกี่ยวกับผลกระทบของการตัดสินใจทางเศรษฐกิจต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม?” หรือ “คุณเชื่อหรือไม่ว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่มีขีดจำกัดเป็นสิ่งที่ยอมรับได้? ทำไมคุณถึงคิดเช่นนั้น?” คำถามลักษณะนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนไตร่ตรองถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความรับผิดชอบทางศีลธรรม

2. คำถามเพื่อให้สร้างความเข้าใจแจ่มชัด: ในส่วนนี้คำถามอาจเน้นให้ผู้เรียนสำรวจและอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม เช่น “อธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้อย่างไรบ้าง”

3. คำถามเพื่อขบคิดความแจ่มชัดนั้นให้เกิดเป็นมโนทัศน์: คำถามนี้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนามโนทัศน์ที่ลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ เช่น คุณคิดว่าแนวคิด “เศรษฐกิจสีเขียว” (Green Economy) สามารถเป็นทางออกของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจได้หรือไม่?

4. คำถามเพื่อแสวงหาสมมติฐานอื่นหรือก่อให้เกิดสมมติฐาน: คำถามนี้อาจกระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจทางเลือกอื่นในการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ เช่น “มีแนวทางทางเศรษฐกิจใดบ้างที่อาจช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ?”

5. คำถามเพื่อทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนสมมุติฐานนั้น: ตัวอย่างคำถามที่เชื่อมโยงกับการศึกษาทางเศรษฐกิจ เช่น “นโยบายเศรษฐกิจใดในอดีตที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ?” “วิธีการจัดการขยะในปัจจุบันมีจุดอ่อนอะไรบ้าง?” และ “เราควรปรับพฤติกรรมอย่างไรเพื่อให้เกิดความยั่งยืนมากขึ้น?”

6. คำถามเพื่อขยายมุมมองจากสิ่งที่ได้: การถามเพื่อให้ผู้เรียนขยายมุมมอง เช่น “การตัดสินใจทางเศรษฐกิจในการลดการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิลเปรียบเทียบกับ การส่งเสริมพลังงานหมุนเวียนในแต่ละประเทศ มีผลกระทบที่แตกต่างกันอย่างไร?” หรือ “เมื่อพิจารณาการตัดสินใจลงทุนในอุตสาหกรรมสีเขียวในภูมิภาคต่าง ๆ คุณคิดว่าจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม?”

7. คำถามเพื่อให้อนุมานพยากรณ์ผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น: คำถามที่เกี่ยวข้องกับการคาดการณ์ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจ เช่น “ถ้าประเทศต่าง ๆ เลือกใช้มาตรการเก็บภาษีคาร์บอน คุณคิดว่า จะส่งผลต่อการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร?” “ผลกระทบทางเศรษฐกิจเทียบกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม เราควรให้ความสำคัญกับด้านใดมากกว่า?”

8. คำถามเพื่อพิสูจน์คำจำกัดความ: คำถามเชิงตรวจสอบ เช่น “จากการที่เราได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ คุณคิดว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนควรนิยามอย่างไร เพื่อให้ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม?”

การเรียนรู้แบบตั้งคำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

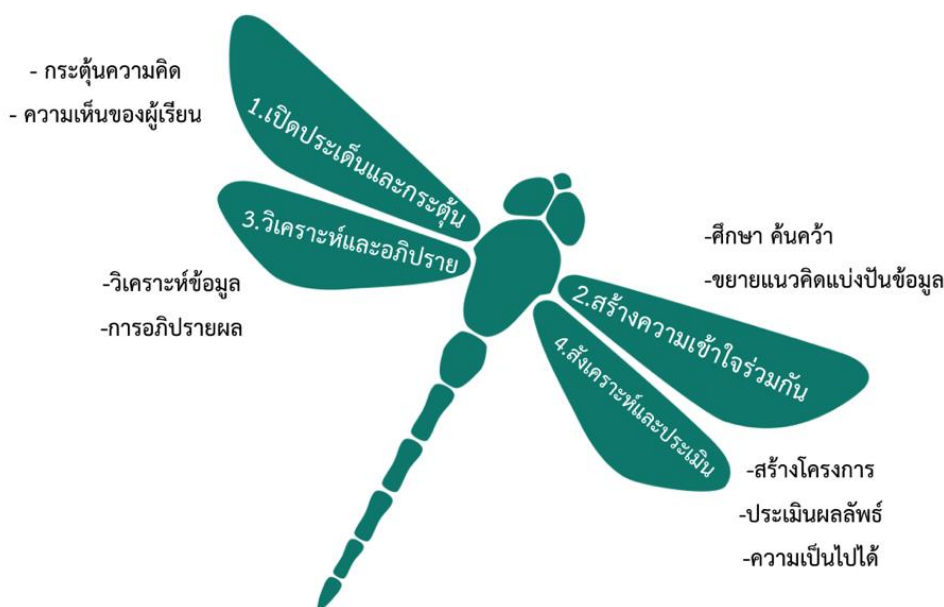
กระบวนการจัดการเรียนรู้ในหัวข้อ “ผลกระทบของการตัดสินใจทางเศรษฐกิจต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” สามารถออกแบบเป็นขั้นตอนการเรียนรู้โดยใช้ วิธีการเรียนรู้แบบโสเครติส (Socratic Method) ผสมผสานกับการเรียนรู้แบบสร้างสร้งองค์ความรู้ (Constructivist Learning) ซึ่งส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ (Facione, 2015; Paul and Elder 2007; Pedaste et al., 2015; Vygotsky, 1978; Siripongnapat, 2023) มีกระบวนการทั้งหมด 4 ขั้นตอน สามารถอธิบายดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การเปิดประเด็นและกระตุ้นความสนใจ (Engagement): ผู้สอนเริ่มต้นโดยการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจของผู้เรียน เช่น เรารู้อะไรเกี่ยวกับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการตัดสินใจทางเศรษฐกิจบ้าง? การพัฒนาเศรษฐกิจที่เราเห็นทุกวันนี้มีผลต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างไร? และผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำเสนอแนวคิดเบื้องต้นที่พวกเขาารู้ โดยผู้สอนจะใช้คำถามเพื่อเปิดเผยความเข้าใจและเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนในการศึกษาประเด็นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (Exploration): ผู้เรียนทำการค้นคว้าเกี่ยวกับตัวอย่างของการตัดสินใจทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขยายอุตสาหกรรมหรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และผู้สอนใช้คำถามเพื่อช่วยผู้เรียนขยายความคิดและแสวงหาความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เช่น ช่วยยกตัวอย่างนโยบายทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม? สิ่งที่คุณค้นพบมีความสอดคล้องกับสิ่งที่เราเห็นในปัจจุบันหรือไม่?

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และอภิปราย (Explanation): ผู้สอนใช้คำถามโสเครติสที่ท้าทายให้ผู้เรียนพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูล เช่น ถ้าการตัดสินใจทางเศรษฐกิจนี้ยังคงดำเนินต่อไป จะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในอนาคต? มีวิธีการหรือแนวทางอื่นใดที่เราสามารถใช้เพื่อลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้? และผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าและอภิปรายเพื่อสรุปผลลัพธ์ที่เป็นไปได้ การตั้งคำถามในขั้นนี้ช่วยกระตุ้นการคิดเชิงวิพากษ์และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 4: การสังเคราะห์และประเมินผลลัพท์ (Elaboration & Evaluation): ให้ผู้เรียนสร้างโครงการหรือแผนการที่เสนอแนวทางในการลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการตัดสินใจทางเศรษฐกิจ โดยใช้ข้อมูลและความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ หลังจากนั้นผู้สอนใช้คำถามเพื่อท้าทายและให้ผู้เรียนประเมินผลลัพท์ เช่น ถ้าคุณสามารถเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจได้ คุณจะทำอะไรเพื่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุดต่อสิ่งแวดล้อม? ผลลัพท์ของการเปลี่ยนแปลงที่คุณเสนอจะมีความยั่งยืนหรือไม่ในระยะยาว? และสุดท้ายผู้เรียนอภิปรายผลลัพท์ของตนเองและทำการประเมินว่ามีความเป็นไปได้หรือไม่ที่จะนำแนวคิดไปใช้จริง

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นภูฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน

บทสรุป

พลเมืองต้นภูฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืน มีพื้นฐานสำคัญมาจากแนวคิดความเป็นพลเมืองต้นภูฐาน ที่มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดสังคมที่เป็นธรรม แนวคิดความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อม ที่จะมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์และแก้ไขปัญหาทางสิ่งแวดล้อมเชิงระบบ และเศรษฐศาสตร์ที่ยั่งยืน ที่เป็นกลไกสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางระบบนิเวศ การตั้งคำถามแบบโสเครติสเป็นอีกหนึ่งเทคนิคในการนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถช่วยส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้แบบตั้งคำถามแบบโสเครติสเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองต้นภูฐานเศรษฐศาสตร์ยั่งยืนประกอบด้วย 1) การสร้างความสนใจในประเด็นต่าง ๆ 2) การสร้างความเข้าใจร่วมกัน 3) การวิเคราะห์และประเมินผล และ 4) การสังเคราะห์และประเมินผล ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 4 ขั้นตอน ช่วยสร้างพลเมืองสิ่งแวดล้อมโดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาความตระหนักรู้ด้านจริยธรรม ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ เป็นคุณสมบัติที่สำคัญเพื่อการส่งเสริมความยั่งยืนแก่สิ่งแวดล้อม ปัจจัยสำคัญให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมคือการนำไปสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ อย่างสม่ำเสมอและปรับปรุงเนื้อหาให้เท่าทันกับยุคสมัยตลอดเวลา

References

- Abdullah, N. Niazi, J., Idris, G., & Norul Hidayah, B.M. (2022). Socratic Questioning: A Philosophical Approach in Developing Critical Thinking Skills. *Al Hikmah International Journal of Islamic Studies and Human Sciences*, 5(4), 143-161.
<https://doi.org/10.46722/hikmah.v5i4g>
- ALU Site Admin. (2020, February 10). *Understanding the Socratic Method of Teaching*. Abraham Lincoln University. <https://www.alu.edu/alublog/understanding-the-socratic-method-of-teaching/>
- Barry, J. (2005). *Resistance is fertile: From environmental to sustainability citizenship*. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/253186425_Resistance_Is_Fertile_From_Environmental_to_Sustainability_Citizenship
- Zach, C. (2014, April 29). *The Fragility of the Socratic Method*. Medium. <https://medium.com/@zachcaceres/the-fragility-of-the-socratic-method-3d57d0a19a0a>
- Charoenmuang, T. (2017). *Citizens and Democratic Society*. Kobfai Publishing Project. (in Thai)
- Chetpayark, K. (2017, May 17). “Democracy classroom is not only about civic duties” Talk with Asst. Prof. Atthaphon Anantaworasakul. The Matter. <https://thematter.co/social/active-citizen/24144> (in Thai)
- Dobson, A. (2007). Environmental citizenship: Towards sustainable development. *Sustainable Development*, 15(5), 276–285. <https://doi.org/10.1002/sd.344>
- European Cooperation in Science and Technology. (2022, June 5). *What does it mean to be an environmental citizen?*. COST. <https://www.cost.eu/environmental-citizenship/>
- Facione, P. A. (2015). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. Insight Assessment.
- Hadjichambis, A., C. & Hadjichambi, D., P. (2020). Education for Environmental Citizenship: The Pedagogical Approach. In Mueller, M., P. & Tippins, D., J. (Eds), *Conceptualizing Environmental Citizenship for 21st Century Education*. (pp.237-261). Springer Open.
- Horne, R., Fien, J., Beza, B. B., & Nelson, A. (2016). *Sustainability citizenship in cities: Theory and practice*. Routledge.
- Jaffe, L. (2023, December 4). *Advantages and Disadvantages of the Socratic Method of Teaching*. Higher Learning Hub. <https://higherlearninghub.com/advantages-and-disadvantages-of-the-socratic-method-of-teaching/>
- Littig, B. (2004). The Neo-Socratic Dialogue (NSD): a method of teaching the ethics of sustainable development. In Galea, C. (Ed.), *Teaching business sustainability : vol. 1, from theory to practice*. (pp. 240-252). Sheffield: Greenleaf Publ. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-5415>
- Machin, A., & Tan, E. (2024). Green European citizenship? Rights, duties, virtues, practices and the European green deal. *European Politics and Society*, 25(1), 152–167. <https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2118984>

- Mangkhang, C. (2022). *Intelligence in Teaching Social Studies*. Lanna Printing. (in Thai)
- National Strategy 2018-2037. (2018, October 13). *Royal Gazette*, Volume 135, Section 82. Pages 1-71. https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF (in Thai)
- Paul, R., & Elder, L. (2007). *Critical Thinking: The Art of Socratic Questioning*. Foundation for Critical Thinking. <https://www.criticalthinking.org/files/SocraticQuestioning2006.pdf>
- Pedaste, M., Maeots, M., Siiman, L. A., De Jong, T., Van Riesen, S. A. N., Kamp, E. T., Manoli, C. C., Zacharia, Z. C., & Tsourlidaki, E. (2015). Phases of inquiry-based learning: Definitions and the inquiry cycle. *Educational Research Review*, 14, 47-61. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2015.02.003>
- Sangwanglao, J. (2020). The application of economic literacy in the economics curriculum of Thai basic education. *Journal of Education Naresuan University*, 22(3), 324-336. Retrieved from https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/178450 (in Thai)
- Sayer, A. (2010). *Method in social science: A realist approach* (2nd ed.). Routledge.
- Seub Nakhasathien Foundation. (2024). *Situation of forests and the environment in Thailand 2023*. <https://shorturl.asia/Xlo4m> (in Thai)
- Siripongnapat, V. (2023). The Enhancement of Active Citizenship for Learners through Socratic Questioning. *Journal of Education Studies*, 51(1), 1-13. <https://doi.org/10.58837/CHULA.EDUCU.51.1.8> (in Thai)
- Smith, G. (2005). Green citizenship and the social economy. *Environmental Politics*, 14(2), 273-289. <https://doi.org/10.1080/09644010500055175>
- Sutton, J. (2020, Jun 19). *Socratic Questioning in Psychology: Examples and Techniques*. Positive Psychology. <https://positivepsychology.com/socratic-questioning/>
- The 13th National Economic and Social Development Plan (2023-2027). (2022, November 1). *Royal Gazette*. Volume 139, Special Section 258. Pages 1-149. https://www.nesdc.go.th/ewt_news.php?nid=13651 (in Thai)
- University of Mary Washington. (n.d.). *Economic sustainability*. <https://sustainability.umw.edu/areas-of-sustainability/economic-sustainability/>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
- Wang, Y. Y. (1996). Sustainable Economic Development. In Guitián, M. and Mundell, R.A. (Eds.), *Inflation and Growth in China*. (pp.123-133). International Monetary Fund.
- Westheimer, J., & Kahne, J. (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American Educational Research Journal*, 41(2), 237-269. <https://doi.org/10.3102/00028312041002237>